

ništa bitno nije promijenilo u Istri i susjednim područjima, da je NOP zapravo ona snaga koja je diktirala uvjete života na tom prostoru.

Collotti je prišao osvjetljavanju toga problema iskreno i marljivo otkrivajući niz podataka neobično važnih za bolje razumijevanje i našeg NOR-a i socijalističke revolucije. No, osjetni je nedostatak njegova djela što nije podrobnije ukazao na narodni otpor i na uspješne borbe jedinica NOV i PO Slovenije i Hrvatske, a zatim i jedinica ostalih jugoslavenskih krajeva. Doduše, mora se reći da se nije mnogo koristio našim objavljenim dokumentima, pa ni literaturom, iako se kao eventualno opravdanje može reći da je Collotti ipak u prvom redu imao zadatak da dade određenu sliku njemačkoga nacističkog neprijatelja, te da je gotovo dvogodišnji sistem nacističke okupacije primorskog područja u nas slabo obrađen. Collottijevo bi djelo trebalo biti jači podsticaj našim povjesničarima da se i oni uhvate ukoštac s tim u nas nerachišćenim problemima. Jer, poznavajući njemačke namjere i planove — bit će nam jasnije zbog čega su se nacisti tako borili i tako dugo zadržavali upravo u riječko-istarskom kraju.

Petar Strčić

*ANTIFASCISTI DI TRIESTE, DELL'ISTRIA, DELL'ISONTINO
E DEL FRIULI IN SPAGNA. Privedio: Bruno Steffè.*

Predgovor Vittorio Vidali. Trst 1974.

U nas je relativno još uvijek slabo poznato koliko se u Italiji često piše o povijesti pojedinih dijelova istočnojadranskih krajeva, koji su davno bili u sastavu Mletačke Republike ili do prije tridesetak godina u granicama Kraljevine Italije. Jedno i drugo davalo je i daje opravdanje nizu organizacija i mnogim pojedincima u Italiji da s različitim namjerama, načinima i težnjama objave vrlo mnogo raznovrsnih edicija. Ponavljam — vrlo mnogo, toliko mnogo da ih naša produkcija povijesnih izdanja o tim krajevima, dakle o našoj Istri, Rijeci i susjednim područjima neće u količini (i u vanjskoj, grafičkoj i sl. kvaliteti) dostići za niz godina. Naročito je tragično što su ta izdanja pretežno iredentističkog, pa i fašističkog, značaja. Ne treba posebno naglašavati da je talijanski jedan od svjetskih jezika, da bi se shvatilo koliko nam štete ta literatura nanosi prikazujući na svoj način prošlost Istre i drugih naših krajeva. Zbog toga je to važnije istaknuti da se posljednjih godina pojavljuje sve više izdanja koja dosta ili sasvim objektivno prikazuju povijest Istre, Rijeke i drugih naših područja. Moram naglasiti da tu literaturu stvaraju uglavnom publicisti i historičari ljevičarski i napredno nastrojani. Takvim izdanjima, s prilično objektivnim iznošenjem činjenica, pripada i knjiga »Antifascisti di Trieste, dell'Istria, dell'Isontino e del Friuli in Spagna«. Djelo je u Trstu izdalo 1974. god. Udruženje boraca protiv fašizma u Španjolskoj. Djelo je priredio za štampu Bruno Steffè, a predgovor je napisao Vittorio Vidali, u svoje vrijeme poznati vođa staljinističke struje trščanskih komunista.

U lijepo uređenoj ediciji, velikog formata, na više od 170 stranica — uz Vidalijev predgovor — mogu se naći i izvaci iz raznih djela koja pobliže opisuju pojedine događaje ili daju opću ocjenu španjolske borbe protiv fašizma 30-ih go-

dina. Na isti način dan je uvid i u prikaz sudjelovanja antifašista iz Italije i drugih zemalja u španjolskom ratu. U knjigu su uvršteni i brojevi podaci o talijanskim ratnicima, zatim kronološki pregled glavnih zbivanja u Španjolskoj i aktivnosti talijanskih antifašista od 18. srpnja 1936. do 19. travnja 1939. godine. Iza toga tiskan je izbor sjećanja iz raznih izdanja, među njima i iz djela Jožeta Vergana, »Od Marezig do Madrida«, objavljenog u Ljubljani 1962. godine.

Glavni sadržaj djela zapravo su osnovni biografski podaci boraca antifašista u Španjolskoj iz tršćanskog, istarskog, posočkog i furlanskog područja. Pri izradi popisa i biografija korišteni su uz neka naša izdanja i različiti strani izvodi. Zbog toga se u tim tekstovima nalaze i vrijedni podaci koji nam dosad nisu bili poznati. Međutim, usprkos — po svemu sudeći — velikom trudu za neke se borce nije uspjelo utvrditi čak ni odakle su bili, niti su otkriveni neki drugi važniji podaci. Među njima se nalaze i — citiram — Arančić Antonio, Antonič Luciano, Bencovič Antonio, Dabisevich Vladimiro, Kovačević Francesco i drugi; već bi se i po prezimenima moglo zaključiti da su to borci iz jugoslavenskih krajeva. Uz to treba reći da se priređivač izdanja nekako jednostrano držao internacionalističkih principa, toliko dragocjenih španjolskim borcima i nama danas, i činjenice da su Hrvati i Slovenci Istre i susjednih krajeva 30-ih godina živjeli u sastavu Kraljevine Italije, tako da ne navodi narodnost pojedinih boraca. Pridržavanje internacionalističkih načela ne bi smetalo da tako gotovo ne proizlazi da su ti borci bili Talijani, pa se kod nekih čak i prezime ostavlja talijanizirano; tome utisku nehotice pridonosi čak i pisanje dvojezičnih prezimena. No, ne uveličavajući bez potrebe taj nedostatak izdanja, treba reći da su pred nama dosad najpotpuniji podaci o španjolskim borcima iz Istre, Rijeke i susjednih krajeva. Na žalost, za neke se, kako rekoh, ne zna ni gdje su rođeni; npr. za pale borce Alberta Lorisa Bragana, Stanka Cigoi-Gigoi, Luigija Cvisai-Zvisai i druge kaže se samo da su rođeni u Istri. Među palim borcima, o kojima ima više podataka, spominje se, na primjer, Carlo Candutti, Rodolfo Gojtanič-Goitanich, Luigi Crisai-Krizaj, Remigio Maurovič-Maurovich zvanj Gorizia i drugi iz Pule, Giuseppe Colani-Kolanović iz Zadra, Giovanni Dapiran, Domenico Medelin-Madelin, Giuseppe Pesel-Rignanese, Antonio Sbisa i drugi iz Rovinja, Mario Vincenti iz Vodnjana, Domenico Grotan (možda Gortan) iz Poreča, Vittorio Lipusček-Lipousek iz Sv. Mateja, Ernesto Milin-Millin iz Fažane, itd. U drugom dijelu knjige objavljeni su biografski podaci preživjelih španjolskih boraca ili onih koji su kasnije umrli. Među njima ima rođenih na teritoriju SR Hrvatske, kao što su, npr., Mario Benčić, Giuseppe Bilič, Della Croce-Krstović Romano iz Pule, Carlo i Francesco Benussi, Ivo Bodlovič i drugi iz Zadra, Stefano Cvijanović-Zvijanović, Joakin Ljubo ili Joakim Jugo, Oskar Juranič iz Rijeke, Anton Brusić, Mate Depope, Ivan Derenčinović i drugi s otoka Krka, Antonio Licul-Lizzul iz Raše itd. Uz velik broj biografskih napisa dane su i fotografije boraca.

Upozoravam na to lijepo i korisno izdanje koje privlači na sebe pažnju, to više što u nas nema takve posebne edicije o španjolskim borcima riječko-istarskog područja. Držim da nema sumnje kako bi takva edicija bila više nego potrebna, te da bi i iscrpnijim podacima trebalo sačuvati spomen na revolucionare-internationaliste kojih je znatan broj dalo i riječko-istarsko područje.

Petar Strčić